

ՄԱՐԿԱՐԱՅԻՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԲԱՆԱՊԵՐԱՅԻՆ ԱՐ ԱՌԻՏԵՐԱՅԻՆ

Հ Ա Ր Ա Խ Ա Պ Ք Ր

ԲԱՐԱՐԱՅԻՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԲԱՆԱՊԵՐԱՅԻՆ ԱՐ ԱՌԻՏԵՐԱՅԻՆ

ԲԱՐԱՐԱՅԻՆ

ՆԱԽԲԻՆ ԿԱՐԳԻՆ

Նախին կարգու բարձրագուստ Են փառալին գործակատար Իսկեր Գալիկ Կեֆեսին Գլխային կառավարիչ Հասան փառալին քաղաքական անուանեցաւ :

Տրապիզոնի նախին հասարակ ընտրելի Կեֆեսին Իսկեր անգաղ կարգեցաւ :

Երբունի աստուայնաներին փառալին Թափալ փառալին նախին գործակալ Երկր պեյլը Մարաշի սեղակալ անուանեցաւ :

Երբունի գրան քաղաքի պաշտօնի Պեհա պեյլին Պոլսուի սեղակալութիւնը յանձնուեցաւ :

Մարաշին գործող տեսութեան նախորդ խորհրդի քարտուղար Իսկեր Կեֆեսին ընտրեց խորհրդի անդամութեան համար Պեհալի կրթալու պարտաւարիցով այն տեղի Օսմանեան և օտար տէրութեանց հարաւանները և անշարժ կարուածները արձանագրելու պաշտօնը ընկալաւ :

Մուհարրէմի 14ին (հոկտ. 15) արտաքին գործող տեսութեան կողմէն օտար տէրութեանց գեապաններուն մէջ մէկ պաշտօնական նամակ ուղարկուեցաւ, որով կը պահանջուի որ Վարդու կողմէն թուրքա վեճակին մէջ գտնուած հիւպատոսները իրենց հարկաւոր եղած թարգմաններէն, Երազմաններէն (պահագաններէն) պատաստաններէն դատ՝ որի իցի Օսմանեան հարաւանի սպորթնուար պաշտպանութիւնը չընեն և յիշեալ պաշտօնեայներուն ըրաղիք պաշտպանութիւնն ալ միմիայն անձնական տարբերէ պարտութիւն մը ըրաղով և որի տեսակ սովորական հարկերուն (իւրեւ կն տասանորդ, կարուածնց տարբ ևն) ենթակայ պիտի ըլլան :

Այն ամսոյն 29ին նամակաւ պաշտօնական նամակով մը օտար տէրութեանց գեապաններէն ինքրու եցաւ, որ Պեհալի ընտրելի իրենց հիւպատոսներուն կարողական հրաման գրեն, որպէս զի Օսմանեան և օտար տէրութեանց հիւպատոսները և անոնց անշարժ կարուածները արձանագրելու պաշտօնով յիշեալ քաղաքը գաղղ Իսկեր Մարաշի Կեֆեսինին ամեն կերպ օգնութիւնը ըրայ որ աս

շատնց սխաւած գործը լրանայ :

Սափերի սկիզբն ալ նոյնպէս գեապաններուն ծանուցուեցաւ, որ առեարական պաշտօնատուը (թիւրքալիսանէն) երեքշարժի և շարաթ օրերը գուժարուած ժողովներուն գեապանատանց կողմէն նշանակուած փառալիսանները ժամը ութին կամ ութուկէսին գաղղ և շարժուաւց պատճառաւ իննուկէսին անկէ երկարով առեարական գասերը երեսի փայ կը մընան, ուստի կը ինքրուի որ յիշեալ փառապատաներուն և թարգմաններուն պատուէր տրուի, որպէս զի նշանակեալ օրերը ժամը հինգին ներկայ գտնուին առեարական գործող գատարներ :

Սափերիսան թեան ժողովին նորընտիր նախագահ Երկր պեյլը Հոյստուսէն այս օրերու եկաւ, ու բարձրագոյն զըրան մեծ պաշտօնեայ շնորհակալութեան այցելութեանը կատարելէն ետքը իւր պաշտօնը վարելու սխաւ :

Մեքքէ և Մեհալինի մահաւան սուրբ տեղեաց կառավարիչ Իսահակ փառալին փախձաններուն լուրը առեուեցաւ, իսկ զեռ տեղը մարդ չի նշանակուեցաւ :

Իսկեր Եղիսիւ Քաթիրին Պուրսայ ընտրութեանը համար արբունի հըրանան եղաւ : Ար լսեմք թէ յիշեալ գործող իշխանին աստիճանին համեմատ կայտերական քանակէն բաւական ռոճիկ պիտի կապուի :

Թաթալի լատայի պաշտօնական լուրագրէն հիւսեալը կը քաղեմք :

« Կայտերական մարտատանց մահաւան թուականին 69 և 70 տարիներուն (1853 մարտի սկիզբէն մինչև 1855 փետրուարի վերջ) վարձակալութիւնը, կամ ամենը մէկէն և կամ մայրաքաղաքին և ուրիշ տեղերունը զատ զատ, ուղղով ըրաղ նէ անկէ զին առեղին պիտի յանձնուի : Եւ մարտատան արդիանցը մնաս կամ պակասութիւն մը չպատահելուն ուշագործիւն ըլլալու համար՝ 68 թուականէն մնացած պայման մինչև 1853 մարտի սկիզբը չորս ամսուան կառավարութիւնը ՚ի հաշիւ տէրութեան՝ Հիւստամ Կեֆեսինին յանձնուեցաւ, որ մարտային գործերուն կատարեալ տեղեկութիւն ունի և ու զուժիւնը փորձուած է : »

Մայրաքաղաքին գաղղական լուրագրին մէջ հիւսեալը կը կարգաւ :

« Ըսկէ առաջ ծանուցնիք որ յատուկ ժողով մը նշանակուեցաւ Մարաշի ամիրային վարձակալութեան ժամանակին մարտատան հաշիւները քննելու համար : Յիշեալ ժողովին անդամներէն երկուքը Երազմանեան Երբուհամ ամիրային թիւրքալիսան Երազմանեան ամիրային անոր առեարական հաշիւներն ալ ստուգելու համար կարգեցան և կարուածնցը վայրուած կեֆեսինը երկ վերցան այս պատճառաւ : »

Իսկերի Իսթաթուլ իրազրին մէջ հիւսեալը կը կարգաւ :

« Պարս կը համարիմք հրատարակելու այն պատճառները որոնք սակեցին զհայտերական կառավարութիւնը խառն թիւն բանեցնելու հարգի սեղանաւոր շէրքիլիսան Մարաշի ամիրային գեմ որ զեռ փողերանցի սենեակներէն մեկուն մէջ կը գտնուի : Մարաշի ամիրային մարտատանց վարձակալութեան համար կառավարութեան երաշխար մը առեւած էր, ինչպէս որ ստորութիւն է այս տեսակ տան գործող մէջ : Յիշեալ երաշխարը վերջը եւ քաղաքին համար Մեծ Կարաբոնը արբունի գտնուած օգտաները անտորձ պահելու ըրաղ և հրաման առեւ որ սեղանաւորը հինոց պարտք ունեցած քանի մը գուժարները վճարէ, և միևնոյն ժամանակին այժմեան վարձակալութեան համար ուրիշ երաշխար մը ցուցնէ : Եւս կրկին պայմանը չընտրով կատարել, Երազման թեան Իսթաթուլին Երազման սեղանաւորին ըմբռնումը վճարէ, և հաշիւները քննելու համար պատուաւոր անձերէ կարգուած յատուկ ժողով մը նշանակեց : Եւս ժողովը որ արգէն քանի մը անգամ նստաւ Մարաշի ամիրային պարտքը առ արբունի գտնուած 63 միլիոն զուտուշի կը հասցնէ : Յիշեալ ժողովը երկ կը պոճարուեցաւ կայտերական փողերանցը, և նախորդ երեւոյցի նախորդ Վաթիկ փառալին ալ խօսեցոց : Իսթաթուլին փոխարքային միայն կը ցանկայ գտնուած անեւ լեքը վճարել տալ ամեն կարելի անհաւանքներով, և առանց ամենին խառնութեամբ վարելոյ որ և իցէ անձին հետ, և ցուցնով ինքզինքը պարտաւորուած տեսաւ առ ձաճրան ըրաներ, և կը յուսացուի որ յիշեալ սեղանաւորը թէ՛ գտնուած և թէ՛ իրեն օգտին համար, այս փորձութեան պատուաւոր կերպիւ պիտի աղաթի : »

Կ.Պ.ՊՏՈՍ. Երեւանի գրիւ 3 նոյեմբ. Երի :

Օրիկը պեյլը, որ վեհախաւ Կայտեր կողմէն Կրիպտոսի բարձրագուստ Կրասակալին առաջին կարգի Մեքքէի շքանը շնորհաւանդեալ ստերով մը մատուցանելու պաշտօնը ունի, Օսմանեան շորեշարժ իրեկաթով մը քաղաքը հասաւ : Յիշեալ սենեակալեալը հոկտեմբերի 25ին Քահիրէ հասնելով, նոյն ամսոյն 27ին բարձրագուստ կուսակալին պալատը ժողովուած քաղաքական և զինուորական բարձր աստիճանի պաշտօնեայ ներկայութեանը կայտերական հրովարտակր կարգացուեցաւ : Եւս կայտերական սիրոյ նոր ապացոյցը տնտեսութիւնը համար երեք դէշեր ծրագալաւ եղաւ ու աղքատաց ուսելիք բաժնուեցաւ :

Օրիկը պեյլը երկ քաղաքս դուրձաւ ու փայր ստաւօտ պիտի մեկնի :

Վաղղից հիւպատոս Մուսիէ Սապաթիլին Քահիրէ հասնելով բարձրագուստ Կուսակալին ներկայանալու պատիւ ունեցաւ և յետ ներկայութեան մէկ սուր և մէկ ձի պարգև ստացաւ :

ԱՐՏԱՐԱՆ ԿԱՐԳԻՆ

Ե.Ե.Գ.Ի.Ը. Ինտան 3 նոյեմբ. Երի : Երազման խորհրդարանները այս օր ըրաղեցան, իսկ սովորական գաճախատութիւնը անոնց 11ին պիտի կարգայ վեհախաւ իսթաթուլին օր ամսոյն 10ին Սիւնուքի պարտաւեւ Ինտանի ձեռնպահն նպատը պիտի լինայ :

Օսմանեան կայտերական փոխառութիւնը շնորհում կընէ համար քաղաք ՚ի սկզբան ըրած աղաքները դադարելու վերջոյ են : Յիշեալ փոխառութեան նպատաւոր հակները ամսոյն ու ձախողները միայն ստակիլին առեւած ծրէն մինչև կա առեւած օրը որինտար տակալելին պահանջելու գաւ իւրաւունք մը չունենարին յայտնի է :

Օսմանեան կայտերական կառավարութեան փոխառութեան մասին ըրած վերջին վճիռը Երազման և Վաղղից անտրութեանց հաւանութեան և գոգութեան արժանի եղաւ :

Կրիպտոսի բարձրագուստ կուսակալի կողմէն Երազման Կրիպտոսի ընտրած ձիեր իրելու պաշտօնը ունեցող մեծագուստ Կրպար պեյլը Մարաշի քաղաքը հասաւ :

Սիւնուքի գոգտին թագուան հանգէր կատարելու օրը մեքքէի քաղաքը քաղաքատեղեր ըլլալու վրայ է : Սիւնուքի ներքին մարմինը անցնելու ձախաններուն վրայ գտնուած պատահանները չարագուստ բարձր գիներով արգէն վարձուելու սկսաւ : Իսթաթուլին պարտք այս տեսակ ծանուցումներով լեցուն է : Մեկ պատահանը 20 կամ 25 լիւն, ու մէկ մարդու նստելու տեղը 2էն մինչև 5 լիւն վարձու կը տրուի :

Եւս թագուան հանգտին կարգադրութիւնը արբունի կարուածնց նախարարին յանձնուեցաւ : Ս. Պոլսուի մայր եկեղեցոյ մէջ նստարաններ կը պատրաստուին, որոնք մինչև 10 հազար հոգի պիտի պարունակեն : Եւս նշտարանները կողմ պիտի ըլլաւ օրին, որովհետեւ նոյեմբ. ամսոյ մէջ Ինտան ցորեկը մութ ըլլալուն կէս օրէն սկսելով փոխաններուն լապտերները սովորաբար կը վառեն :

Չոպլային գործող նախարարութեան նոր որոշմանը համեմատ Երազման անուն 120 թիւանոթ արձակող մեծ պատերազմական նաւը շոքեշարժ պատուակ ստանալու համար Սիւնուքի նուարանը մասը, ստոր համար յիշեալ նստուն ետեի կողմը 32 անապատ պիտի մեծցընեն : Կ. մտնալէս 110 թիւանոթ քաղղ Մարաշի անուն նաւը որն որ Սիւնուքը Քահիրէ պիտի յիշուի և Երազման անուն նաւը շոքեշարժ պատուակ պիտի ընդունին : (ՍԵ)

Գ.Ե.Գ.Ի.Ը. փարթը 5 նոյեմբ. Երի :

Երկ ձեռնագործ գումարուեցաւ, իսկ կայտերական որոշումը գեռ չի հրատարակուեցաւ :

Օսմանեան կայտերական տէրութեան փոխառութեան ՚ի պաշտօնէ շնորհումներուն համար այս շարաթ վաճառականաց և հասարակութեան մէջ երկար խօսքեր եղան : Իրագրներն ալ շատ գեմ խօսեցան, իսկ հասարակութեան խոհեմացոյն ու ողջամիտ մասը կը համոզուի թէ Օսմանեան կառավարութիւնը մեծ իրաւունք ունի իւր պաշտօնեան մէկուն

Ֆրանսիացի պաշտօնական կերպի տուած հրամաններն հակառակ ըրած պայմանագիրը չընդունելու և աճառականներուն՝ օրագրաց միջոցաւ անքան պատշաճ օգնութիւն կանխելնին (Յամանեան անբողոքեան օգուտներուն դէմ ձեռք բերած անակնկալ և ապօրինաբար զատնելու արհեստներուն համար է : Ընդոց միակ իրաւունքը ստանին պարկրոցացած օրէն մինչև նա տրուելու օրը 6 անկողք փնտնել է, որոն որ (Յամանեան կառավարութիւնը սովորական արգարարութեան արդէն վճարելու յանձնառու կըլլայ : Ա երջապէս կոտորածներու օրոյ մէջ այսպիսի մէկ գործոյն կատարմանը համար նախարարաց և այլ պաշտօնէնի և տնտեսական հարաւոր անդամաց ըրած հայրենասիրական օգնութիւններն մեծ պատիւ կընէ թէ՛ իրենց և թէ՛ իւրեանց անբողոքեան :

— Կարիւր Բարսիլ Լամբրը ինչպէս որ նախընթաց թերթով խնայողիք մայրաքաղաքս հասաւ, ու փարիզի յիշատակարանները մեծաւ հետաքրքրութեամբ այցելութիւն ընելու վրայ է :

— Երկրորդ օրը արձարարութեան կուսակալին առաջին թարգման մեծապատիւ Կուսար պէլը այս օրերս փարիզ հասաւ ու յիշեալ կուսակալին կողմանէ բերած ձիերը նախագահ իշխանին ներկայացնելէն ետեւ՝ անցեալ օր Լոնտոն գնաց :

— Հասարակութեան փաստագրութեանց այժմեան նիւթը կայսերութեան հաստատութիւնն է, որն որ հաստատութիւնն էր քանի մը օրէն պիտի հաստատուի : այլ Լուի Կարոլէօնը կայսր ըլլալ նէ ո՞վ ասոր յաջորդ պիտի նշանակուի : Բնական հասարակութեան միջոց զատնելու հանելուք, որն որ արդէն լուծուած կրնայ համարուի : Կոր հաստատուելիք կայսերութիւնը քանի մը մանր տարբերութիւններէ դատ՝ հին կայսերութեան նման է : Աւելին Լուի Կարոլէօն իշխանը առ այժմ դատն չունեցողով՝ իր հորեւնայր Դեյրմ Կարոլէօնի Գեներալը կայսերութեան յաջորդելու իրաւունք ունի անկէն մօտ աղբական ըլլալուն, բայց յորչոյ Լուի Կարոլէօնի օրոք կըլէ ծնունդ Դեյրմ իշխանին իրաւունքը վրայ նախագահութիւն պիտի ունենան :

Եւս յաջորդութեան և ժառանգութեան նիւթը Կարոլէօնի այլևայլ կառավարութեանց գործունեութեան ժամանակը զատ զատ գրգռուեցաւ ու որոշուեցաւ, բայց երկար քննութիւններէ և վիճարանութիւններէ ետեւ արուած որոշմանը կրնանք ըսել որ ընտրելի գործ չի դրուեցաւ, մեծն Կարոլէօնի, Եւրոպայ սամբորդի ու Լուի Կարոլէօնի ժամանակը :

— Առաջին դեպքն է փարիզի Սանտուար Բարսիլին այս անգամ առժամանակեայ թոյլտուութեամբ Սանտուար Գեներալի վերադառնալը երկար փաստագրութեանց պատճառ եղաւ : Կարոլէօն է թէ յիշեալ դեպքն է և րիք տարիէ ՚ի վեր ծոցը առժամանակեայ թոյլտուութեան վեր մը ունենալով՝ այսրան ժամանակէ հետէ միայն այժմեան պարագաներուն մէջ ՚ի գործ գրաւ ու փարիզէն մեկնեցաւ : Սիմէ ասոր պատճառը կայսերութեան մերձեցեալ հրատարակուել չէ մի՞ : և այսպէս փարիզէն հեռանալով շոյն կայսերութեանը լուծուած մարդիկ խիստ մեծ յանցար մըն է, և անոր համար լաւ մը չիմ կրնար ընել եւ, ըսաւ Վիլիամ Սանտուար մը :

Սերտուտեան հեղինակը մը ձգեց, և անտեսելով որ Վիլիամը կը ջանար հեռանալ՝ կրկին անոր առջին կտրեց :

— Բայց գոնէ ըսէք ինձի, որ է հիմայ ան, որդէս զի մեռած կամ կենդանի ըլլաւ կրնամ իմանալու :
— Չեմ գիտեր, ալ անոր գործը իմ ձեռքես ելած է, պատմականաց Վիլիամը :
Եւ անոր անարժէք նայուածքէն և աղիւստի կեցուածքէն ներշնչուելով՝ Սերտուտեանը մէկ դի հրեց ու ներս մտնելով՝ գուրջ անմիջապէս գոցեց, որպէս թէ երես դէմը ելած այս արտաւճիւնը դուրս ձգել ուզէր :

Բայց տրամաբանիկը այսպէս զիւրութեամբ չկրնար փարստուիլ : այլ Վիլիամին ընտանտնիցութեանց մէջ յիշուած մահարկը նշանակեց և, վերադարձաւ մարդուն հետ կերթալ : Վիլիամը ներս մտաւ, դուրս գոցեց, բայց իբր սրաքը հասած ատենը՝ իր ձեռքն ուղղեց ալ պատիւն սկսաւ : հասաւնց ու հեղինակը սիմոնի մը վայ ինչպէս մնաց :

Թեանը լուծուած հաւանութիւն տալու միտքը չի յայտնուի մի՞ :

Եւրոպայի անբողոքեան այս մասին աւելի զգուշութիւն բանեցուց : () ասոր անբողոքեանց կողմէն միայն մէյնիկ պատգամաւոր հրատարակեց որ ներկայ գտնուի, հանդուցեալ Ուելլինկընի դուքսին թաղման հանգեսին, որն որ Կարոլիսկան կայսերութեան հրատարակման ժամանակը կատարուելով՝ հին նիդալանդութեան թողք մը կը համարուէր, եթէ ըստ դիմագրական օրինաց քանի մը պաշտօնեաներ և գործեր հրատարակուէր :

— Իսպանիոյ յեղափոխութեանց ժամանակը համար ստանալով՝ Սարտենիոյ անբողոքեան պաշտօնէից նախագահութեան և արտաքին գործոց նախարարութեան ու դեսպանութեան պաշտօնները վարող ու Լորէ Կոնտրոն իսպանիէն երեւելի գերբը յիշեալ հաշակաւոր Վիլիամը շիտակութիւն այս օրերս մեռաւ յանկարծազան մահուան հարուածով :

ԵՒՍՏՐԻՒՆ . Վիլիամ 1 նոյնվերի :

Ստաւիոյ կայսերութեան ժառանգ Եւրոպայի մեծ դուքսը ամայս 19ին նոյնն մայրաքաղաքս կը պատուի : Եւս պատճառաւ Ստաւիոյ դեպքն Պարոս ալ Սէյէնտորֆը, որ Պետրոպոլի երթալու հրաման ստացած էր, կայսերութեան պատճառով պիտի սպասէ :

— Կայսերական կառավարութեան և Բարմա ու Սաւանայի դքսութեանց մէջ՝ տեղի ունեցած մաքառական դաշնակցութիւնը թարգմանայի մեծ դուքսը ու Ստաւիոյ իշխանութիւնն ալ միտքս ընդունուի են :

— 1849ին Եւրոպայի երկրներուն մէջ պատահած անուանութեանց, ծննդեանց և մահուանց վրայոց ՚ի պաշտօնէ հրատարակուած վիճակագրութիւններէն հետեւեալը կը քաղուի : յիշեալ տարւոյն մէջ 201,081 աւելար անուանացան, 720,675 հոգի ծնան և 610,829 հոգի մեռան : Եւս գուտարները 1848 տարւոյն գումարներուն հետ բարդաւորուելով՝ 1849ին 8,363 անուանութեան աւելի ելեր է : 1849ին 120,199 հոգի 1848ին աւելի ծներ են, այսինքն օրինաւոր անուանութիւններէ 108,167, և ապօրինաւորներէ 12,030 հոգի աւելցեր են : Կիւնտ 1849 տարւոյն մէջ 58,131 հոգի 1848ին պապաւ մեռեր են, որոց 726 հոգին անձնապատկութեամբ, ուստի անձնապատկութեան ինչը նախընթաց տարւոյն հետ բարդաւորուելով՝ 129 հոգի պապաւ ելեր են : Վ երջապէս 1849ին մէկ զին 100 հոգի ծներ ու մէկը զին 88 հոգի մեռեր են, և 1848ին 100 հոգի ծներ ու 126 հոգի մեռեր են, ուստի 1849ին Եւրոպայի բնակչաց թիւը աւելցեր է 81,148 հոգի՝ մեռածներէն աւելի ծնանելով :

ՈՒՍՏՐԻՒՆ . Սանտուար Գեներալի 23 հոկտեմբերի : Վ երջապէս Կայսրը երկի մայրաքաղաքս հասաւ հարաւորին դաւաններուն մէջ ըրած քննութեան ճամբորդութեանէն դառնալով : Եւսոր կայսերական իշխաններն ալ եկան :

Կայսերական անբողոքեան մեծ ատենադիւր պիւր Կեսեւտարի կոմիւր ամայս 3ին մայրաքաղաքս :

Եւս ատենը այս տկարացեալ սրտին մէջ մահատիժ վերքի մը առաջին թոյլը բանել սկսաւ :

Վիլիամը երեւակայութեան մէջ աչքին առջիւր կը անհետէր դեղնած, սրտանալ նայուածքով և ձեռքը գուռաբափ նշանակին տուած այն մարդը՝ որ Վիլիամին յանցար Տորը պատիժը կը կրէր : Եւսոր աչքին կ'երեւէր նա և որ թշուառ հանձնէր ետեւէն խճի խայթոցն ալ կուրար : և այս ան խայթոցը չէր որ նախնեաց յիշատակած դժոխային կատաղիներուն պէս՝ չէւանդը կը սարսափեցնէր, հապապ այն ներքին կսկեցողոյիչ ձայնէր որ ատեն ատեն սրտին կը կարէն ու անցած շարագործութեան մը յիշատակով մահուան զօր կը վերադարձ պայն, որուն սաստիկ ցանկութիւն բացուած վերքը քանի երթայ՝ կը խորովնայ ու մինչև մահուան դուրս կը անի :

Եւսոր վրայ՝ վայրկեան մը Վիլիամը միտքը խորհուրդ մը եկաւ որ գործած մեղքէն ետ դառնայ : Եւնիկ առաջ ան մարդը շատ անգամ յանցարներու մահուան վճիռը առած էր, բայց դատաւորի մը մահապարտին վրայ ունեցած սովորական պող կարեկցութեանէն աւելի ներքին յուժնուք մը չէր զգացած, և այն դատապարտեալներուն յիշատակը որոնց վիճիւր իր շեմարանէ կ'ար-

դաքս հասաւ : Եւրոպայի դանաղան երկրներու մէջ ըրած ճամբորդութեանէն վերադառնալով :

ԵՒՍՏՐԻՒՆ . Կիւնտ 16 հոկտեմբերի :

Բարիֆորիայի լուրերէն հետեւեալը կը համարուուի :

Չինացիք Բարիֆորիայի դանուած ուրիշ գաղթականաց հետ աղէկ վարուելու սկսելով՝ ամիսը 30ական որոշք ստացելով՝ ծառայութիւն կրնեն : միայն հնդիկները ստոյգ ընշամի ըլլալով, ուր տեղ որ չինացի մը գտնեն՝ ան միջապէս իրրե վայրերի անտուն կը պատնեն :

Չինացիք Սան Գրանչիտայի քաղաքը շատ կը բանին : Եւս անը գտնուած տարտակէ ստեղծը քարով կը նորոգուին : Չինացիք որմ շինելու, հիւնուութիւն ընելու կը պարագին : Եւսուած տուները անմիջապէս ամիսը 12 կամ 15,000 ֆրանկ վարձու կ'առնուին :

Երկրներուն զիններն ալ շատ բարձր են և ամեն բան շատ թանկ ըլլալուն՝ ստակի տուկոյքը ամիսը 2 կամ 3 է, և այնչափ առատութեամբ ոսկի ելած տեղը ստակի տուկոյքն է կայ :

ՍՏՐԱՆԻՔ ԵՒՍՏՐԻՒՆ

Հետեւեալ գեղեցիկ նամակը և ընտիր յօդուածը Սանտուար Գեներալի քաջմնաստ Սարիսարուէն ստացանց : Յիշեալ դրուածներուն՝ մանաւանդ վերջնային թէ՛ նիւթոյն և թէ՛ ոճոյն պատուականութեանը և գեղեցիկութեանը անշուշտ պիտի վկայեն յարդոյ ընթերցողները, որոնք ասով փոքր ինչ տեղիութիւն ալ կրտանան մեր նախնի մատենագիրներէն մէկուն վրայոց, որն որ շատերուն անձնաթիւ պիտի ըլլայ :

Երբեք հիտադատութեան և արտաքրութեան հոգ տարուելու ըլլայ՝ քանի՞ քանի՞ ընտիր մատենագրութիւններով պիտի հարստանայ հայոց դրականութիւնը . . . :

Ար լսեմք թէ աղբորու յօրինուածներով բարի համաւ ստացած և ազգիս սիրելի եղած Սանտուարի բարձրաստ պատուելին երկու զիւրք ալ պատրաստած ունի Պարթևիան վարչապետութեան հասարայ և Հասարակութեան արձակ արձակուոյն, որոնք մտանքս պիտի ուղղուին և այժմ՝ գերապիւր Լաւրսեանց հայրենասէր Երազանցի Պատուութիւնը գրելու սկսեր է, և անոնց բարձրագին ձեռնարկին՝ նորահաստ կանոնագրութեանց սպաղարութեամբ կը լըսուի, որոնք ամենայն սիրով պիտի ընդունուին երախտագէտ հայազգիներէն :

ՍԵՏԱՐԱՅ ԾԵՐԱՆԻՔ ԵՒՍՏՐԻՒՆ
Բարեջան Հայրենակիցք իմ
Յետ ընթեռնող իմ՝ գերկոսին թեր-

տասանութեամբ թէ գատուորները և թէ գատարանը համարելով՝ ՚ի գործ գնել տուած էր, անոր ճակտին վրայ զընձան նշան մըն ալ թողած չէր, ինչու որ այն դատապարտեալները իբր յանցար էին, կամ գոնէ ինքը այնպէս կը կարծէր : Բայց այս անգամ լսեմք ՚ի ՚ի :

Եւս մտնողներու բարեգործութեան պատճոյն գատապարտածը անմեղ մըն էր որ կը ընտելի պիտի ըլլար, և ինքը այս կերպով անոր ոչ միայն աղատութիւնը, այլ և երջանակութիւնը կը փճացնէր : Եւս անգամ ինքը ոչ թէ գատուոր այլ դահլիճ եղած էր, և այս բանիս վայոց խորհելով՝ կը զգար որ վերը նկարագրուած և իրեն մինչև ան ժամանակը անմեղ եղած ներքին բարեգործիկը սրտին խորը կը հնէր ու միտքը չի գիտցուած երկիւղեղնով կը լըցնէր : Եւսպէս է որ վերադարձաւ մարդը բնական աղբամբ ստասիկ վիշտը զգալով, և ասանց զոչալու բնա մտաւ չը մտնողներ իր բացուած և արհեստ վերքին մինչև որ այն վերքը չզոցուի :

Բայց Վիլիամը ընդունած վերքը այն վերքերէն էր որ չէն զոցուի, կամ զոցուի նէ ալ վերստին կը բացուին առջինէն աւել արհեստ հանելով և աւելի ցաւ պատճառելով : Եւս որ այս միջոցն, Ռեյնի քաղաք մայր

թըս պատուական Երազանցի Չերոյ՝ Երեւան Եւրոպայ (թիւ 15, 16), յորս ոչ անտեղի գտնուել էր ՚ի բանասիրականաց կարգի և զինն ՚ի մէջ բերել զձեռն՝ ևս և գաւախն չարտերեւաւ և զեղբարհանն ՚ի մահ վաղաժեռի կեցող մանկանն Յ. Խ. Լաւրսեանց, պարս և պատշաճ վարկանիմ յայտ առնել արդէն զչորհասպարս սրտին ինչ զգոհութիւն յարգապարգեղ Չեր և զոյն վիտի զոյն գրածոյս որ համարկաց յաւա՝ քան յիմաստ կատարիցոյ՝ կարեն լինել ՚ի զբասան :

Եւրապի և պարզունակ հայրենասէր Չանից գոյթ (որոյ անժխտելի է պիտանութիւնն և պատուականութիւն՝ ապա և դոգութիւնն) պատեհագոյն ինձ տայ առիթս՝ արդ իսկ ևս յիւլ առ Չեղ ոչ զեմ ինչ բանս՝ այլ զվաղեւոյ ուրումն Բերթոյի կամ Նարասանի Գաւթակ անուանելոյ զողբական երգ ՚ի մահ Չուանչեր իշխանի Սիւնեաց, զոր անկրկ անանել ՚ի ստորէ :

Ըստ յօրինողի կամ հեղինակի երգոյս (որպէս ինձ թուի) զեւ ևս ոչ ամենեցուն ՚ի մերոյ բանասիրաց է ծանօթ : Եւ Չուանչեր անուամբ՝ մի ոմն և իմ յիշատակի ՚ի Պատուութեան իշխան գուռաօրին Բալայոյ որ ՚ի Սիւնեաց, այն է հայրն Սահանց կամ Սահանց արք կայսեր պոսի Սիւնեաց ձեռնագրից Սիւնեաց Պատմագիրն յամի Տեառն 943 : Եւ թուի թէ նոյն նա իցէ սա : զե և զժամանակն յորս եկեաց նա՝ գտանելու մտ ՚ի վախճան իննեբորդի գարունն :

Օրոգս զայս ՚ի մէջ բերէ Սոսիս վարդապետ Կարանկապալի՝ Պատմիչ Եւրոպայի ՚ի տասներորդ դարու յիտնկարագրելոյ մանրամասնարդ զի մահ վերադարձն յիշատակելով իշխանի յուժնէն յիշատակուած գաւաճանողէ : Եւս ամենայն յայտնի իցի ՚ի բուն իսկ բանից անտի Պատմագրին, զոր օրինակեալ հարագատարար՝ առաքեմ՝ հաս առ բարեջան Հայրենակիցոյ իմ՝ առ հրատարակել զոյ գրք երբոյն՝ միջնորդաւ Երազանցից : Եւ մեամ յանկից՝ սրտ

Չերոյ Սեճարութեան
՚ի 1 Օգոստոսի
1852 ամի
Սանտուարի
՚ի Սոսիսա
Օ. Սիւնեացի

- 1 Չանի՝ ՚ի Պատմ. Հայ. հաս. Բ. յեր. 885 :
- 2 Ի վարդապետ Կարանկապալի (ըստ յոստայ ընտիր Չերոյ իննեան ՚ի Սոսիս) ՚ի Սոսիս յեր. 245, 246 (ի ծան.) կրկն սա ուր զեւ Չանի իշխանի և է նա՝ որ յիշատակելու իշխանի կողմէն գտնուած Հայրենասիրական յամի Տեառն 963 : Եւս ՚ի Պատմ. Հայ. հաս. Բ. յեր. 885 :
- 3 Կիրակոս ՚ի Պատմ. և Երեւ. Օրոգի ՚ի Պատմ. Երեւ. Ե. ՚ի Ե. Ե. 1 :
- 4 Ըստ պատմագրի Չերոյ իսկ Չուանչերոյ՝ որ ՚ի մէջ ընէ Սոսի. Օրոգի (Եր. Ե. 1) օրինակ զայս է թիւ 9. թուականութեան Հայոց (այն է ամ. Տեառն 877) ՚ի ժամանակս ստուած պատմագիր և հոգեւոր Տեառն Սոսիսին Սիւնեաց եպիսկոպոսի, կամ երկ ին Չուանչերն . . . զիմ զինն մի որ ՚ի Բաղու գաւառի Եւրոպայ անուն իրախանի ընդ Բեղոյ լինի որ ՚ի կրտսեան գաւառին են :
- 5 Տեա ՚ի Կարեւոր. Հայկալ. Բաւարարի 13 յեր.

ՄՕՆԻՔ ԵՒՍՏՐԻՒՆ

Հարստութիւն, ան թիւ 35 :

— Եւ ըսած մարդիկ խիստ մեծ յանցար մըն է, և անոր համար լաւ մը չիմ կրնար ընել եւ, ըսաւ Վիլիամ Սանտուար մը :
Սերտուտեան հեղինակը մը ձգեց, և անտեսելով որ Վիլիամը կը ջանար հեռանալ՝ կրկին անոր առջին կտրեց :

— Բայց գոնէ ըսէք ինձի, որ է հիմայ ան, որդէս զի մեռած կամ կենդանի ըլլաւ կրնամ իմանալու :
— Չեմ գիտեր, ալ անոր գործը իմ ձեռքես ելած է, պատմականաց Վիլիամը :
Եւ անոր անարժէք նայուածքէն և աղիւստի կեցուածքէն ներշնչուելով՝ Սերտուտեանը մէկ դի հրեց ու ներս մտնելով՝ գուրջ անմիջապէս գոցեց, որպէս թէ երես դէմը ելած այս արտաւճիւնը դուրս ձգել ուզէր :

Վիլիամը անհետն հնէր ու հանձնէր աղատութիւնը ինչպէր, թէ որ գեղեցիկ Սերտուտեանը յանկարծ անոր սենեակը մտնէր ու ըսելու ըլլար և համարն Եւրոպայ որ զմի կը տեսնէ և կը դատէ, յանձնէ ինձի իմ նըշանածս, անշուշտ անոր խոժոռ գէմը որ ՚ի հարկէ ստիպեալ փաք ինչ քաղցրանալու ըսկըսած էր բողոքովն պիտի կտորահէր և իբ պարած ձեռքովը հանձնէին աղատութիւն տուաւ հրամանագիրը պիտի ստորագրէր ասանց հոգ ընելու անկէ իրեն զուլար գալիք վտանգին : Բայց այն լուծեան մէջ բնա ասանկ ձայն մը չը լուցուց, և ի դուրս բացուեցաւ նէ ալ Վիլիամը ծառանէր որ ներս մտնելով իմացոց անոր ինչ ճամբուն կապը պատուաւ է և ձիերը կապած :

Վիլիամը ոտք ելաւ կամ լաւ ևս ներքին յուժնաց հետ կուտելով յաղթող մարդու մը պէս ցախկեց, վայելց դէպ ՚ի իբ գրասեղանը, գրոցներէն մէկուն մէջ գտնուած բուլար ոսկիները զրպանը լըցոց, ու վայրկեան մը սենեակին մէջ շուարած, ձեռք ձեռքանց գրած ու բերնին առանց հետեւ ետ իտաքի հանելով պըստեցաւ : վերջապէս զգաւոր որ ծառան վերադառնուողը վայրագ էր, գուրս ցախկեց կարծին մէջ նետուեցաւ ու կարտիկ ձայնով մը հրաւայց որ կրան ՚ի ար

